

SYSMÄ 82 Haapasaari

Rautakautisen poltto-
kalmiston koekaivaus

Simo Vanhatalo 1999

KAIVAUSKERTOMUS

MjR 787 67 0052

Kohteen nimi: Haapasaari
 Muinaisjäännöslaji: rautakautinen kalmisto (viikinkiaika)
 Inventointinumbero: 82

Lääni: Itä-Suomen lääni
 Kunta, kunnanumbero: Sysmä, 781
 Kylä, kylänumbero: Suurikylä, 417
 Tila, rek.no: Hallametsä, 1:136
 Kiinteistötunnus: 781-417-1-136
 Maanomistaja: Sysmän kunta
 Katuosoite: PL 26
 Postinumbero, -toimipaikka: 19701 Sysmä

Gt-kartta: 5
 Peruskartta: 312103 Sysmä

Peruskoordinaatit: X: 682178 ±10m (Xdgps: 6821782 ±2 m)
 Y: 342969 ±10m (Ydgps: 3429690 ±2 m)
 Z: 80-80.5 m mpy

Rahoittaja: Museovirasto, koekaivausrühmä
 Tutkimusaika: 12.-16.07.1999
 Tutkimustapa: koekaivaus, koekuopat
 Tutkimusala / kaivausala: 2000 m²/11 m²

Kaivauksenjohtaja: Simo Vanhatalo, HuK
 Piirtäjä: Maria Tyynelä, HuK
 Tutkimusavustaja: Jukka Kylli, fil.yo
 Kaivajat: 4, kunnan järjestämiä

Kaivauslöydöt: KM 31962:1-54, diar. 21.01.2000

Valokuvat: f. 113856-113871, luettelo s. 5, kuvat s. 10-13
 Diat: d. 42168-42182, luettelo s. 6

Gt-karttaote: GT 5, pain. 1996, s. 7
 Peruskarttaote: PK 312103 Sysmä, pain. 1985+1993, s. 8
 Kartat: Yleiskartta 1:250, A4, s. 9
 Liitteet: -

Aikaisemmat kaivaukset: -
     inventoinnit: Antti Bilund ja Hannu Poutiainen 1999
     tarkastukset: Mirja Miettinen 1998
     muut tutkimukset: -
     muut tiedot: Ks. aikaisemmat löydöt
     löydöt: KM 31017, diar. 1.10.1999. Miekka, pronssisolkia, kuonaa ym. Paikalliset arkeologian harrastajat löysivät esineet metallinpaljastimien avulla.

Lähistön muinaisjäännökset: ks. Sysmän inventointikertomus; useita rautakautisia kalmistoja

TUTKIMUSPERUSTE

Muinaisjäännöksen tyyppin ja laajuuden selvittäminen.

KOHTEEN SIJAINTI JA KUVAUS

Haapasaari sijaitsee noin 350 m itäkoilliseen Sysmän kirkosta, Ohrasaaren länsipuolella. Haapasaaren keskiosa on vain 45x40 m:n suuruinen matala saareke, jota ympäröi vesijättö- ja täytemaa-alue. Haapasaaren ja siihen liittyvän ruovikkoisen alueen koko noin 85x85 m. Saari on saanut nimensä haavoista, jotka kasvavat saaren keskiosassa. Alueen itä-pohjoisreunaa sivuaa kesällä 1999 valmistunut valaistu ulkoilutie, itäpuolella on myös pienvenesatama. Haapasaarta eikä sitä ympäröiviä ruovikkoisia alueita ole merkitty selvästi uusiin karttoihin.

Haapasaaren keskiosasta, koekuopan 6-7 kohdalta oli syksyllä 1998 löytynyt rautainen miekka (KM 31017). Paikalliset harrastajat löysivät miekan metallinpaljastimien avulla, samalla löytyi pronssikoruja, kuolaimet ja kuonaa. Aikaisemmin paikalta ei ollut yhtään rautakautista löytöä eikä tätä pientä ja matalaa saaremaa osattu edes epäillä rautakautiseksi kalmistoksi.

KAIVAUSMENETELMÄT

Tutkimusalueelle kaivettiin 11 kpl 1x1 m suuruista koekuoppaa, jotka mitattiin etelä-pohjois-suuntaiseen peruskoordinaatistoon (KKJ). Aikaisemmin löytyneen miekan löytöpaikan koekuoppaa laajennettiin 1x2 m:in. Koekuoppien sijoittamiseen vaikutti ensisijaisesti vuonna 1998 löydettyjen rautakautisten esineiden löytöpaikat ja osittain kumpareen maastomuodot. Koekuoppien etäisyydet vaihtelivat toisistaan 5-15 m löytöhavaintojen perusteella (ks. yleiskartat). Löytökerroksien paksuus oli keskimäärin 5 cm.

Kaivausvälineinä käytettiin lapioita turpeen poistossa sekä lastoja multa- ja hiekkakerroksia kaivettaessa. Koekuopista ja sen ympäristöstä laadittiin yleiskartta mittakaavaan 1:250. Korkeusluku siirrettiin Matjusveden pinnan avulla Jokiontien koekaivausalueen luoteispuolella olevasta valtakunnallisesta kiintopisteestä. Kaikki kaivausten vaaitusluvut muunnettiin absoluuttisiksi korkeusluvuiksi (m mpy).

Koekuopista ei piirretty tasokarttoja, koska niissä ei näkynyt mitään selkeitä maakerrostumia. Tutkimusalueelta otettiin 16 mustavalkovalokuvaa ja 15 diakuvaa. Kaivausten lopussa koekuopat peitettiin. Lähistön avoimet maanpinnat tarkastettiin.

KAIVAUSHAVAINNOT

Haapasaaren eteläosan koekuopista (no:t 1-5) ei löytynyt mitään (ks. yleiskartta). Näiden kuoppien pintakorkeudet olivat juuri alle 80.0 m mpy. Löydölliset koekuopat (no:t 6-11) sijoittuvat Haapasaaren korkeimmalle kohdalla 80.00-80.85 m mpy. Koekuopan 11 kohdalla tuli vastaan sileän kallionpinta, joka oli myös näkyvässä kiintopisteen lähiympäristössä.

Koekuopissa näkyi viitteitä normaalista lehtomaisesta maannoksesta, mutta multa- ja hiekkakerrokset olivat sekoittuneita ja likaisen harmaita. Maa muuttui 20-30 cm:n syvyydessä hiesumaiseksi ja savisemmaksi. Selvää noenvärjäämä, palanutta maakerrosta, joka viittaisi polttokalmistoon, ei havaittu. Palaneet lasihelmet

ja osittain sulaneet pronssikorut kuitenkin viittaavat polttohautaukseen. Laajemman tasokaivauksen avulla voitaisiin saada paremmin selville varsinaiset palaneet kerrostumat. Haapasaaren ylemmät maakerrokset ovat sekoittuneet useissa tulvissa ja vesi on peittänyt koko Haapasaaren. Esimerkiksi vuoden 1899 tulva nosti Päijänteen vedenpintaa ainakin 2 metriä ja Kalkkisten kanavalla mitattu vedenpinta oli jopa 4.5 m normaalia ylempänä. Rautakaudella Päijänteen vedenpinta on saattanut olla hieman nykyistä 78 metrin tasoa alempana.

LÖYDÖT

Haapasaaren keski- ja pohjoisosan koekuopista löytyi rautakautisia, ensisijaisesti viikinkiaikaan ajoittuvia löytöjä. Merkittävimmät löydöt, keihäänkärki ja kahdessa osassa ollut viikate tuli Haapasaaren itäosan koekuopasta 9. Samasta koekuopasta löytyi myös palanutta luuta. Keihäänkärki vastaa mittasuhteiltaan Petersenin F-tyyppiä ja loistokas vastine on löydetty mm. Raisiosta (vrt. E. Kivikoski 1973: abb. 857, KM 15434). Lasi- ja karneolihelmiä tuli koekuopista 7, 8, 10 ja 11 yhteensä 13 kappaletta. Helmet ovat pohjaväriltään mustia, keltaisia ja punaruskeita. Niissä on silmä-, nauha- ympyrä- ja sädekoristelua. Karneolihelmet ovat yleensä 8-kulmaisia ja kuumuudessa valkoiksi muuttuneita. Pronssikoruja ja niiden katkelmia löytyi yhteensä 5 kappaletta. Hieno in esine oli koekuopasta 10 löytynyt ketjunjakaja. Sen vastine on löytynyt mm. Perttelistä (KM 2025:13 ks. E. Kivikoski 1973: t. 88, abb. 775). Kaivausten jälkeen löytyi pyöreän tappikoristeisen kupurasoljen katkelma (:50, vrt. Appelgren E-tyyppi) ja leveän rannerenkaan katkelma (:51). Pronssiesinetyypit esiintyvät koko viikinkiajan, joten tarkempaa ajoitusta niiden avulla ei voida toistaiseksi tehdä. Paikalta löytynyt miekka on konservoitavana, joten sen tarkempaa kuvausta ei voi vielä tehdä.

Löytöjen kappalemäärät koekuopittain:

Löytö	koekuoppa:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	yht.
Karneolihelmi												3	3
Keihäänkärki										1			1
Kiviesine									1				1
Kvartsi-iskoksia											1		1
Lasihelmi							2	1	1	1	2	4	10
Palamatonta luuta							1						1
Palanutta luuta						2	3	18	7	12	759	801	801
Palanutta savea												2	2
Pronssihela											1		1
Pronssikorun katkelma*													1
Pronssirengas												1	1
Pronssisoljen katkelmia													1
Pronssispiraalin katkelma												1	1
Raudan kappaleita								1	27			7	35
Rautaesineen katkelmia						5	3					3	11
Sulanutta ainetta ?										1			1
Viikate										2			2
yhteensä						7	11	47	11	16	782	876	876 kpl

*Kalle Lappisen irtölöytöjä koekaivausten jälkeen

YHTEENVETO

Haapasaari on pieni saareke, joka on jäänyt vesijättö- ja täyttömaa-alueiden reunalle. Syksyllä 1998 paikalliset arkeologianharrastajat tutkivat alueen metallinpaljastimilla ja löysivät mm. rautamiekan ja kuolaimet.

Koekaivauksissa löytyi lisää rautakautisia esineitä, mm. viikinkiaikaiset viikatte, keihäänkärki, pronssikoruja ja lasihelmiä. Jotkut esineet olivat osittain sulaneita, mikä viittaisi siihen, että paikalla on polttokalmisto. Esineistö on hyväkuntoinen ja se edustaa viikinkiajan keskimääräistä loistokkaampia esineityyppejä.

Haapasaaren rautakautinen kalmistoa pitää suojella tehokkaasti ja alueen täydellinen tutkiminen olisi suositeltavaa sen pienialaisuuden, hienojen löytöjen ja erikoisen sijainnin vuoksi.

Helsinki 12.05.2000

Simo Vanhatalo, HuK

VALOKUVALUETTELO

SYSMÄ Haapasaari

kuvaaja: Simo Vanhatalo 1999
negatiivikoko: 6x6

- F.113856 / K.1 Yleiskuva Haapasaaresta, vasemmalla venesatamaa, kuvattu koillisesta.
- F.113857 / K.2 Yleiskuva Haapasaaresta, etualalla uutta puistoaluetta, kuvattu luoteesta.
- F.113858 / K.3 Yleiskuva Haapasaaresta, kuvattu luoteesta.
- F.113859 / K.4 Haapasaaren pohjoisosaa, oikealla koekuoppaa 10 kaivetaan, kuvattu lännestä.
- F.113860 / K.5 Haapasaaren pohjoisosan korkeinta kohtaa, kuvattu kaakosta.
- F.113861 / K.6 Haapasaaren pohjoisosaa, oikealla koekuoppa 10, kuvattu länsiluoteesta.
- F.113862 / K.7 Haapasaaren keskiosaa, taustalla Majutvesi, kuvattu pohjoisesta.
- F.113863 / K.8 Haapasaaren pohjoisosaa, keskellä kalliotasanne, kuvattu lännestä.
- F.113864 / K.9 Haapasaaren pohjoisosan kalliotasanne, kuvattu lännestä.
- F.113865 / K.10 Koekuoppien 6 ja 7 kohdalta on löytynyt aikaisemmin miekka ym. rautakautisia esineitä (KM 31017:1-15), taso 3, kuvattu idästä.
- F.113866 / K.11 Koekuopan 6 ja 7 kohdalta on löytynyt aikaisemmin miekka ym. rautakautisia esineitä (KM 31017:1-15), taso 3, kuvattu etelästä.
- F.113867 / K.12 Koekuoppa 3, taso 3, kuvattu pohjoisesta.
- F.113868 / K.13 Koekuopan 8 savikerros, taso 3, kuvattu länsiluoteesta.
- F.113869 / K.14 Koekuopasta 9 löytyi keihäänkärki ja viikate, taso 2, kuvattu idästä.
- F.113870 / K.15 Koekuopasta 11 löytyi lasi- ja karneolihelmiä, pronssispiraalia, sulanutta metallia ja palanutta luuta, taso 2, kuvattu pohjoisesta.
- F.113871 / K.16 Koekuopan 10 seulotusta maasta löytyi lasihelmiä ja pronssinen ketjunjakaja, kuvattu lännestä.

DIALUETTELO

SYSMÄ Haapasaari

kuvaaja: Simo Vanhatalo 1999
negatiivikoko: 24x36

- D.42168 Yleiskuva Haapasaaresta, vasemmalla venesatamaa, kuvattu koillisesta.
- D.42169 Yleiskuva Haapasaaresta, etualalla uutta puistoaluetta, kuvattu luoteesta.
- D.42170 Haapasaaren eteläosaa, etualalla koekuoppa 6 ja 7, jonka kohdalta on löytynyt aikaisemmin miekka ym. rautakautisia esineitä (KM 31017:1-15), kuvattu pohjoisesta.
- D.42171 Haapasaaren keskiosaa ennen kasvillisuuden raivaamista, kuvattu pohjoisesta.
- D.42172 Haapasaaren eteläosaa kasvillisuuden raivaamisen jälkeen, kuvattu pohjoisesta.
- D.42173 Haapasaaren pohjoisosaa, keskellä kalliotasanne, kuvattu lännestä.
- D.42174 Haapasaaren pohjoisosaa, oikealla koekuoppa 10, kuvattu länsiluoteesta.
- D.42175 Koekuopan 6 ja 7 kohdalta on löytynyt aikaisemmin miekka ym. rautakautisia esineitä (KM 31017:1-15), taso 3, kuvattu etelästä.
- D.42176 Koekuopan 6 ja 7 kohdalta on löytynyt aikaisemmin miekka ym. rautakautisia esineitä (KM 31017:1-15), taso 3, kuvattu etelästä.
- D.42177 Haapasaaren länsiosaa, etualalla koekuoppa 10, kuvattu itäkaakosta.
- D.42178 Koekuoppa 3, taso 3, kuvattu pohjoisesta.
- D.42179 Koekuopan 8 savikerros, taso 3, kuvattu länsiluoteesta.
- D.42180 Koekuopasta 9 löytyi keihäänkärki ja viikate, taso 2, kuvattu idästä.
- D.42181 Koekuopasta 11 löytyi lasi- ja karneolihelmiä, pronssispiraalia, sulanutta metallia ja palanutta luuta, taso 2, kuvattu pohjoisesta.
- D.42182 Koekuopan 10 seulotusta maasta löytyi lasihelmiä ja pronssinen ketjunjakaja, kuvattu lännestä.

Sysmä Haapasaari
Pk 312103 Sysmä p. 1985+1993
X: 6821782 Y: 3429690 ±2m Z: 80-80.5

S. Vanhatalo 1999

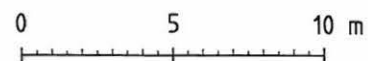

SYSMÄ 82 HAAPASAARI

Simo Vanhatalo 1999

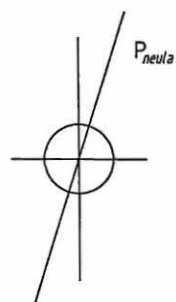
yleiskartta 1:250

piirt. M. Tynelä

- löydöllinen koekuoppa
  - löydötön koekuoppa
  - miekka
- metallinilmaisoin löytö v. 1998

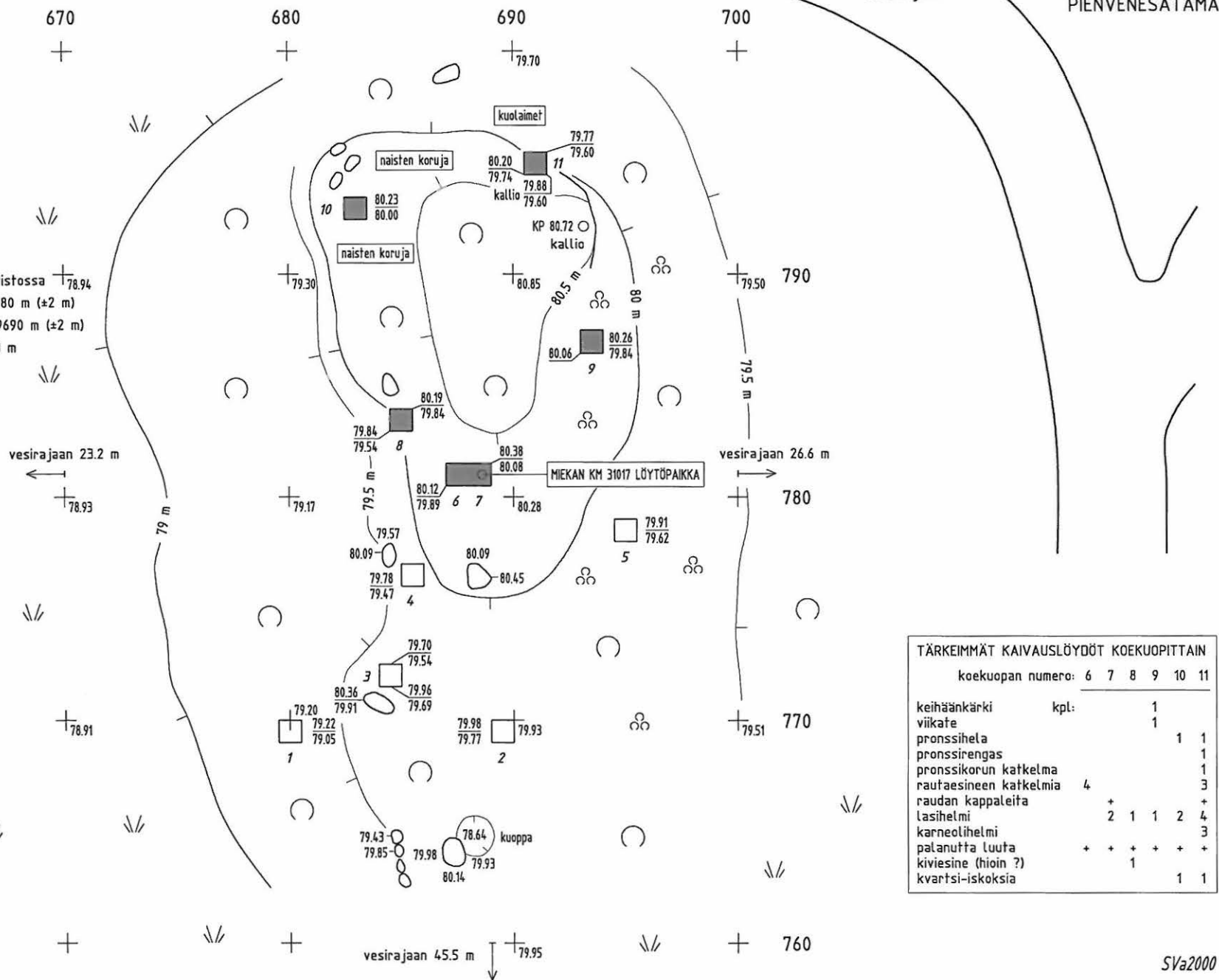
Koekuoppien koordinaatisto on peruskartan koordinaatistossa
 X-arvoihin lisättävä 6821000, esim. 780+6821000=6821780 m (±2 m)
 Y-arvoihin lisättävä 3429000, esim. 690+3429000=3429690 m (±2 m)
 Mitattu GPS-paikantimilla, joiden virhe korkeintaan ±3 m

Majutvesi

Päijänne

78.6

TÄRKEIMMÄT KAIVAUSLÖYDÖT KOEKUOPITTAIN	
koekuopan numero:	6 7 8 9 10 11
keihäänkärki	kpl: 1
viikate	1
pronssihele	1 1
pronssirengas	1
pronssikorun katkelma	1
rautaesineen katkelmia	4 3
raudan kappaleita	+ +
lasihelmi	2 1 1 2 4
karneolihelmi	+ + + + +
patanutta luuta	+ + + + +
kvartsi-iskoksia	1 1

SYSMÄ Haapasaari

Simo Vanhatalo 1999

Kuva 1 F. 113856
Yleiskuva Haapasaaresta,
vasemmalla venesatamaa,
kuvattu koillisesta.

Kuva 2 F. 113857
Yleiskuva Haapasaaresta, etu-
alalla uutta puistoaluetta,
kuvattu luoteesta.

Kuva 3 F. 113858
Yleiskuva Haapasaaresta,
kuvattu luoteesta.

Kuva 4 F. 113859
Haapasaaren pohjoisosaa, oikealla
koekuoppaa 792,4/683,7 kaivetaan,
kuvattu lännestä.

SYSMÄ Haapasaari

Simo Vanhatalo 1999

Kuva 5 F. 113860

Haapasaaren pohjoisosan korkeinta kohtaa, kuvattu kaakosta.

Kuva 6 F. 113861

Haapasaaren pohjoisosaa, oikealla koekuoppa 792,4/683,7, kuvattu länsiluoteesta.

Kuva 7 F. 113862

Haapasaaren keskiosaa, taustalla Majutvesi, kuvattu pohjoisesta.

Kuva 8 F. 113863

Haapasaaren pohjoisosaa, keskellä kalliotasanne, kuvattu lännestä.

SYSMÄ Haapasaari

Simo Vanhatalo 1999

Kuva 9 F. 113864
Haapasaaren pohjoisosan kallio-
tasanne, kuvattu lännestä.

Kuva 10 F. 113865
Koekuopan 780,7-780,8/688,6-689,5
kohdalta on löytynyt aikaisemmin
miekka ym. rautakautista esineistöä
(KM 31017:1-15), taso 3, kuvattu idästä.

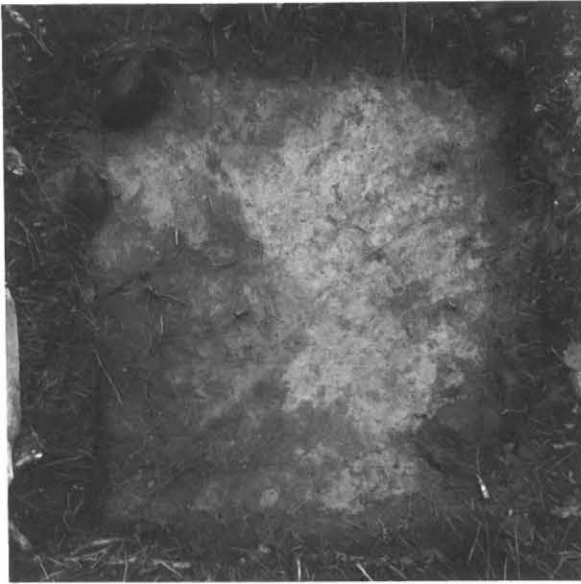
Kuva 11 F. 113866
Koekuopan 780,7-780,8/688,6-689,5
kohdalta on löytynyt aikaisemmin
miekka ym. rautakautisia esineitä
(KM 31017:1-15), taso 3, kuvattu etelästä.

Kuva 12 F. 113867
Koekuoppa 771,1/686,4, taso 3,
kuvattu pohjoisesta.

SYSMÄ Haapasaari

Simo Vanhatalo 1999

Kuva 13 F. 113868
Koekuopan 783,0/686,0 savikerros,
taso 3, kuvattu länsiluoteesta.

Kuva 14 F. 113869
Koekuopasta 787,6/694,0 löytyi
keihäänkärki ja viikate, taso 2,
kuvattu idästä.

Kuva 15 F. 113870
Koekuopasta 795,1/690,6 löytyi lasi-
ja karneolihelmiä, pronssispiraalia,
sulanutta metallia ja palanutta luuta,
taso 2, kuvattu pohjoisesta.

Kuva 16 F. 113871
Koekuopan 792,4/682,7 seulotusta
maasta löytyi lasihelmiä ja pronssi-
nen ketjunjakaja, kuvattu lännestä.